

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת בבא מציעא - דף קי

לבשתי שעטנז, לא שלחתי שכר פעולת שכיר בזמנו ועברתי על לאו דלא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר ועל מצות עשה ביומו תתן שכרו."

סיכום הדף

נושא היום: משכנתא. דין וזברים בין המקבל לבעל השדה. שבח. שכר שכיר.

קרקע שהייתה במשכון מדין "משכנתא דסורא" היינו שאוכל המלוה פירות עד שיעור תשלום החוב. אם בשטר לא היה כתוב מספר שנות המשכנתא, המלוה **טוען** 3 שנים והלוה **טוען** 2, קדם המלוה ואכל את פירות השנה השלישית, לדעת **רב יהודה**, קרקע בחזקת בעליה עומדת ושייך ללוה. לדעת **רב כהנא** פירות בחזקת אוכליהן, ושייך למלוה. פסקו הלכה כרב כהנא, למרות שבדין קרקע פסקו **כשיטת ר"נ** שקרקע בחזקת בעליה עומדת, **אולם דינו של ר"נ** זה בכה"ג שלא ידוע ולא יתברר הספק, אך בדין המשכנתא לכשימצאו את עדי השטר יוכלו לברר, **לכך** לא מוציאים מהמלוה.

מלוה טוען 5 שנים **ולוה** אומר 3, ו**טוען המלוה** ששטר המשכנתא אבד לו, **לרב יהודה** נאמר עומדת המלוה שהרי יכל לטעון שרכש את השדה. **אמר רב פפא** לרב אשי שרב ורב עירי לא סברו כך, **כיון** ששטר המשכנתא הוא השטר שעל ידו יכול לגבות את החוב והיה נזהר של יאבד, **אלא** חושב להחביא את השטר ולאכול עוד שנתיים שלא כדין. לדעת **רב יהודה**, אם באמת יטען המלוה שרכש את הקרקע וכי יהיה נאמן, האם רבנן שתיקונו שטר משכנתא עשו תקנה שיכול הלוה להפסיד. **ביאר רב אשי**, שלכך אמרו רבנן שהלוה ישלם את מס הקרקע ויתקן את החריץ, כך ידעו שהוא הבעלים. **ואם אין מס או חריץ**, צריך הלוה למחות בתוך ג' שנים ולומר שהוא הבעלים, אם לא עשה כך, הדיק לעצמו.

אריס טוען שירד לקרקע כדי מחצית גידול, ובעל השדה אומר לשליש. **לרב יהודה** בעל השדה נאמן. **לר"נ** הכל כמנהג המדינה. בתחילה חשבו שאין מחלוקת והנידון היה מהו מנהג המדינה. **אמר רב מרי בנה של בת שמואל**, שאמר אביי שנחלקו אפילו במקום שהאריס נוטל חצי, **רב יהודה סבר** שבעל הבית נאמן משום שהיה יכול לומר שהוא שכיר יום.

לוה שמת, היוהשים טוענים שהם השביחו את הקרקע, והמלוה טוען אביכם השיב את הקרקע. **סבר רבי חנינא**, שהקרקע בחזקת היתומים ועל המלוה להביא ראיה שהאב השביח. **אמר לו ההוא סבא ורחי ר"ח** אמר שעל היתומים להביא ראיה כיון שהקרקע עומדת לגביה נחשב שהמלוה מוחזק בה. **מביא אביי** ראיה לדברי ר"ח, אסור לטען סמוך לעיר 25 אמה, אם העיר קדמה לאילן, קוצצים את האילן. אם האילן קדם, קוצצים את האילן ומשלמים לבעל האילן. **לא ידוע מה קדם**, קוצץ ולא משלם לבעל האילן. **מבאר** שהאילן בין כך עומד להיקצץ ואומרים לבעל האב ראיה מי קדם, **וה"ה בקרקע היתומים** המיועדת לגביה, נוטל הבעל חוב והיתומים צריכים להביא ראיה מי השיב.

כאשר הביאו היתומים ראיה שהם השביחו, **סבר רבי חנינא** שמשאירים להם חלק בקרקע כשיעור השבח, **ואין הדין כך** מחמת דברי ר"נ בשם שמואל, **שלשה** שמיין להם את השבח ומשלמים להם במעות: **א. בכור** שמשלם לפשוט את השבח שהשביחו והאחר הירושה קודם החלוקה. ובכור לא נוטל בשבח. **ב. בעל חוב וכתובת אשה**, שמשלמים ליתומים. **ג. ובעל חוב שטורף מלקוחות**. שואלת הגמ' ששמואל אמר שבעל חוב גובה אף את השבח, ואם נחלק בין שבח של פירות העומדים להקצץ שאינם נחשבים לחלק מהקרקע ולכן בע"ח לא גובה, **לבין** שבח שעדיין צריך את הקרקע, **אבל מעשים** שבעל יום בבית דינו של שמואל שגובה את השבח שאינו צריך את הקרקע. **מבאר הגמ'**, שבאופן שהחוב הוא אף בשיעור של השבח נוטל את השבח מלקוחות. **באופן שהמלוה לא תובע** אלא כשיעור הקרקע בלא השבח, משלם ללוה במעות, **מובן למ"ד** שאף אם יש ללוה מעות לא יכול לסלק את הבעל חוב במעות וחייב לתת לו קרקע, א"כ מובן שהבעל חוב נוטל את השבח ומשיב מעות כנגדם. **אולם למ"ד שיכול לסלקו במעות**, יטען הלוה לו היה לי מעות הייתי יכול לסלק אותך מכל הקרקע, עתה שיש לי שבח לכל הפחות ישאר לי חלק בקרקע. **מבאר הגמ'**, שמדובר שהלוה אמר שפרעונו החוב יהיה רק מקרקע זו.

קיבל שדה ל"שבוע אחד" בשבע מאות זוז, **כולל** את שנת השמיטה. אם אמר "שבע שנים" אין שנת השמיטה מן המנין.

שכיר יום, זמן התשלום הוא כל הלילה לאחר עבודתו, אם יתעכב בעל הבית יעבור על "לא תלין פעלת שכיר". **שכיר לילה**, זמנו כל היום שלמחרת. **שכיר שעות**, זמנו באותה עת, **היינו** אם נשכר לשעות ביום זמן הגביה כל היום, אם בלילה זמנו כל הלילה ויום שלמחרת. **אם היה שכיר לשבוע, חודש, שנה או לשבע שנים**, זמן התשלום בעת של סיום התשלום, אם סיים ביום, באותו יום. בלילה, אותו לילה ויום שלמחרת.

המקור לשכיר יום, "לא תלין פעלת שכיר אתך עד בוקר", **לשכירות לילה**, "ביומו תתן שכרו", ו**נדרש** בצורה זו כיון ששכירות משתלמת רק בסוף החיוב מתייחס לעת שאחר גמר השכירות.

דורשת הגמ' שאיסור "לא תלין" זה רק לאחר הבוקר הראשון. **ואח"כ, ביאר רב**, יש לו איסור דרבנן של "בל תשהא", **אמר רב יוסף המקור** "אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתו ויש אתר".

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

איסור הלנת שכר שכיר

בדפים הקרובים אנו לומדים על מצוות שכר שכיר, ועל איסור הלנת שכר. ננסה מעט לבלב במצווה זו.

אמרה תורה "לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר" (ויקרא יט, ג). "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואילו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ד' וטהם ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש עד בקר" (ויקרא יט, ג). "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואילו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ד' וטהם ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש עד בקר" (ויקרא יט, ג). "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואילו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ד' וטהם ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש עד בקר" (ויקרא יט, ג).

ביאר הרמב"ן (דברים כד, טו), וטעם ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש עד בקר, כי דרך הכתובים לדבר בהוה, והמנהג לשכור הפועל ביום אחד, ולערב הוא יוצא טרם בא השמש ויצוה הכתוב לפרעו ביומו בהשלים מלאכתו מיד, ושלא תבוא עליו השמש, כדי שיוקנה בשכרו לו ולאשתו ולבניו מה שיאכלו בלילה, כי עני הוא כרובי הנשכרים, ואל השכר הזה הוא נושא נפשו שיקנה בו מזון להחיות נפשו ילמד אותנו בכאן, כי מה שאמר בתורה לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר, הכונה בו שתפרעו ביומו, שאם לא תפרעו בצאתו ממלאכתו מיד הנה ילך לביתו וישאר שכרו אתך עד בקר וימות הוא ברעב בלילה. עכ"ל.

כתב הרמב"ם (הלכות שכירות יא, א-ב) מצות עשה ליתן שכר השכיר בזמנו שנאמר ביומו תתן שכרו וגו' ואם איחרו לאחר זמנו עובר בל"ת שנאמר ולא תבוא עליו השמש וכו'. כל הכובש שכר שכיר כאילו נטל נפשו ממנו שנאמר ואליו הוא נושא את נפשו ועובר בארבע אזהרות ועשה עובר משום בל תעשוק ומשום בל תגזול ומשום לא תלין פעולת שכיר ומשום לא תבא עליו השמש ומשום ביומו תתן שכרו אי זהו זמנו שכיר יום גובה כל הלילה ועליו נאמר לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ושכיר לילה גובה כל היום ועליו נאמר ביומו תתן שכרו ושכיר שעות של יום גובה כל היום ושכיר שעות של לילה גובה כל הלילה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע שכיר יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל (אותו) הלילה. עכ"ל. (ע"ז הדרך ברמב"ם סה"ט ע"ה ר. לא תעשה רלח. רמז; בטוש"ע חו"מ סי' שלט; סמ"ג ע"ה צ. לא תעשה קפא; יראים קעג. קכ; סמ"ק רנב. רסא; חינוך רל. תקפה; חרדים פרק טו. פרק כח; ספר המצוות הקצר ע"ה טו. לא תעשה לח)

החפץ חיים בספרו (זכור למרים פרק ו) הביא, לפעמים האדם יכול לפטור עצמו מן הדין ולא יהיה עליו עונש, לדוגמא, אם שכר פועל ולעת ערב חייב לשלם לו כדכתיב ביומו תתן שכרו, ואם אינו נותן לו שכרו בזמנו עובר בעשה, וזוקא אם יש לו כדכתיב אתך ביש אתך. ומכל מקום אם הוא איש תכם ומחדר אחר מצות, יראה ללוות ממון ולשלם לו בזמנו ויקיים מצות עשה דאורייתא.

וכך הביא הבן איש חי (שנה א פרשת כי תבא) בשם האר"י ז"ל, מדת חסידות אם אין לאדם מעות לפרוע שכר שכיר, יקח בהלוואה מאחרים, ויקיים מצות שכר שכיר בזמנו, והעיד מורינו הרב חיים ויטאל ז"ל, על רבינו האר"י ז"ל, שלא היה רוצה להתפלל מנחה, עד שיפרע שכר שכיר, ולפעמים אין לו והוא לזה ונותן.

הכוונה בעשיה

כאשר אנו לומדים את חובי שכר שכיר ואיסור הלנת שכר, ראוי לשים אל לבנו שדבר זה שיכח הוא בכל יום ובכל עת כמעט אצל כל בני האדם. בנסיעה במונית או תספורת, תשלום לבעל מקצוע אפילו שעשה פעולה קטנה, פועל נקיין וכד'.

בהקדמה לספר המצוות הקצר (הוצאת פלדהיים שיצא ע"י משפחת זקס) כתב הרב בן ציון סובל כך, במשנה ברורה (ס, י) פסק החפץ חיים שמצוות מהתורה צריכות כוונה ומי שעשה מצוה בלא כוונה, לא יצא ידי חובה וצריך לחזור ולעשותה בכוונה. והביא הרב הג"ל, שהגיב פעם החפץ חיים, שחבל שאנו מפסידים כל כך הרבה מצוות מן התורה מחמת חוסר כוונה, והביא לדוגמה את מצוות "ביומו תתן שכרו", שציוותה התורה הקדושה לשלם לפועל בזמן, על פניו נראה שמי שאינו בעל מפעל ואינו שוכר פועלים, אין לו מתי לקיים מצווה זו. אבל אם נשים לב לפעולתנו היומיומיות יופתע לראות כמה פעמים מזדמנת מצווה זו לידנו, אם שוכר פועל לסייד את ביתו, נוסע במונית, העובד הזה הוא שכיר יום או שכיר שעות ומיד בתום עבודתו חייבים אנו לשלם לו מדין תורה של "ביומו תתן שכרו".

ואם היה ממתין האדם רגע אחד לפני שמשלם לשכירי האלו, והיה חושב בליבו "הריני מכוון לקיים מצות בוראי לשלם לשכיר בזמנו" היה מקיים מצוות עשה מהתורה בזמן התשלום, ועי"ז היה נוהל ע"י המעשה ה"פשוט" הרבה טובה בעולם הזה ובעולם הבא. אבל אם משלם בלא כוונה, ומקיים רק את רצון מצפוני האיש לשלם את השכר, או שמשלם מחמת חוקי המדינה שכפוף אליה, לא ראוי לשכר המוכן למי שמקיים מצוות בוראי.

ע"ז אמר החפץ חיים "חבל מאוד שאדם שהתייעב כל כך לעשות בשלמות את מה שהתורה דורשת ממנו לא יקבל את שכרו השלם רק מפני חוסר כוונה". בוידוי ע"פ החיי אדם (כלל קמג) נמצא ב"לצנו" וז"ל "לצנו ע"ש הכתוב שמעו אנשי לצון (וכת לצים אינם מקבלים פני השכינה, ואמרו כל המחלוצץ נופל בניהגם).